

12 LET SUŽENJ: SERVILNA KRITIKA RASIZMA

Nina Cvar

Steva McQueen, rojenega 1969. leta v Londonu, gotovo ni potrebno posebno predstavljati. V domačih kinodvoranah smo si pred časom lahko ogledali *Sramoto* (Shame, 2011), detajlno psihološko študijo sodobne nevrotičnosti, v kateri blestita Michael Fassbender in Carey Mulligan. Še pred *Sramoto* se je McQueen predstavil z izvrstno *Lakoto* (Hunger, 2008), za katero je prejel številne ugledne nagrade – v Cannesu je bil proglašen za najboljši prvenec, na 19. LIFFu pa je zaslužen prejel vodomca.

McQueenove celovečerce odlikuje osredotočenost na izmuzljivo razmerje med telesom, subjektivnostjo in družbenimi silnicami, ki po vektorsko gnetejo naše subjektivitete in telesa. McQueen je v svojih treh celovečercih – pred njimi je snemal kratke filme in videe, za svoje delo v umetnosti je leta 1999 prejel celo prestižno Turnerjevo nagrado – tematiziral pozicijo telesa v odnosu do treh različnih biopolitičnih režimov: v *Lakoti* je to britanska politika do Severne Irske, v *Sramoti* spremljamo širši premislek o

nenasitni patologiji zahodnega potrošništva in nevrozi, ki jo le-ta sproža, v filmu *12 let suženj* (12 Years a Slave, 2013) pa v ospredje postavlja rasizem, natančneje racializirano telo in njegovo brezsravno izkoriščanje.

Steve McQueen tako ostaja zvest prepričevanju spolzkega presečišča družbenega in osebnega kot političnega. Zgodba o svobodnem afroameriškem glasbeniku Solomonu Northupu (odlični Chiwetel Ejiofor), ki ga trgovca s človeškim blagom ugrabita in preprodana kot sužnja, je ekranizirana v linearnem toku, z občasnimi flashbacki glavnega lika na svobodno življenje. S to tehniko ustvarjalci filma ne le ustvarijo igro pomenov, temveč tudi vzpostavijo očiten kontrast med sužnjem in delavcem kot dvema nasprotujočima si figurama, ki pripadata različnim družbenopolitičnim in ekonomskim sistemoma: kapitalizmu, v katerem delavec svobodno prodaja samega sebe, in sužnjelastniškemu, natančneje plantažnemu kapitalizmu, ki presežno vrednost akumulira na podlagi eksploatacije sužnjeve, indeksira-

nih preko rase. Gre seveda za reprezentacijo dveh Amerik, Severa in Juga, ki sta bili med leti 1861 in 1865 udeleženi v krvavi štiriletni državljanski vojni.

Linearne zasnovе zgodbe se McQueen poslužuje v vseh treh celovečercih, toda britanskemu ustvarjalcu uspe s premišljeno dramaturgijo linearno strukturo izvleči iz njene precej predvidljive konvencionalnosti. Tako se marsikdaj prav prek linearnosti postopoma razkrivajo ne le naslovni lik, temveč tudi koordinate, v katere je ta vpet. McQueen je pri tem izjemno natančen, mladane dokumentaristično ekspliciten. Toda če *Lakoto* – v njej praktično ni glasbene podlage, le podobe surovosti in precizna igra Michaela Fassbenderja, nekakšne igralske stalnice McQueenovega filmskega ustvarjanja – podpisuje mojstrsko izpeljevanje in modificiranje linearnosti, se v *Sramoti* in v *12 let suženj* McQueen neprimerno bolj zanaša na glasbeni vložek, ki je mestoma celo melodramatičen, še posebno v *12 let suženj*, ki je v primerjavi s prvima dvema filmoma najbolj

konvencionalen, toda obrtniško brezhiben.

Filmu, zgodovinski biografiji, posneti po istoimenskih spominskih Solomona Northupa iz leta 1853, kot celoti ni kaj očitati. Če smo iskreni, gre za enega boljših filmskih izdelkov zadnjega leta, prvo marčevsko nedeljo je bil na podelitvi oskarjev v Holivudu celo razglašen za najboljši film preteklega leta. McQueenova pregovorna ostrina, dobra igralska zasedba in občutek za ritem nedvomno tvorijo zapomniljivo celoto, ki sproža gnus in prezir do rasizma, trgovine z ljudmi, suženjstva. Prav tako gre pohvaliti senzibilnost filmske pozornosti do distinkcije med dvema tipoma kapitalizma – med plantažno suženjsko-kapitalistično produkcijo Juga in industrializirano-urbaniziranim Severom oziroma med meznim delom in suženjstvom, pri čemer McQueenu ne uide niti problem t. i. avtorizirane reprodukcije, ki se nanaša na gospodarjeve zakonske in nezakonske otroke.¹

A navkljub temu se je težko znebiti občutka, da smo gledalci za razliko od *Lakote* in *Sramote* v *12 let suženj* za nekaj prikrajšani. Film se vsekakor odvija brezhibno, nenazadnje ga odlikujejo odlična igra, odlična montaža, dobra scenaristična adaptacija, glasba zvezdniskega Hansa Zimmerja, in kar je še pomembnejše, film brez dvoma doseže pričakovan učinek pri gledalcu: solze v očeh in tiha zaklinjanja v stilu: »Kakšna groza. Nezaslišano. Kako je mogoče, da je človek zmožen sočloveku storiti toliko gorja?«

Niti najmanjšega dvoma ni, da je McQueenova filmska kritika rasizma presunljiva, nenazadnje je posneta v maniri najboljšega, kar nam lahko ponudi filmska govorica t. i. liberalnega Holivuda. Toda morebiti je prav ta liberalnost oziroma njen specifični reprezentacijski režim tisti, ki povzroči prikrajšanost in vztrajno zoprno občutek, da kritika rasizma v filmu ostane nekako zagozdena v preteklost.

mesto *Reartikulacija.org*, 2010. Prevod Tanja Passoni, redakcija prevoda Marina Gržinić. Dostopno na: <<http://bit.ly/M13X9J>>

Kakor da izbrana, poštrkana holivudska forma McQueenu ne omogoča aplikacije kritike rasizma na današnji čas. Res je, da McQueen svoje kritičnosti nikoli ni gradil na politični neposrednosti, da je torej vselej prepustil gledalcu, da si sam sestavi lasten zemljevid razmerij moči, krivic, pravice in resnice, zavoljo česar bi za njegovi prvi dve filmski deli lahko dejali, da ju podčrtuje subtilna, a subverzivna kritičnost, za katero si upam trditi, da jo je McQueen dosegal na račun njemu lastne avtorske govornice izčiščenih kadrov, njihove atipične dolžine in statičnosti, ki je bolj domena umetniških filmov kot pa standardizirane filmske govornice. A prav to je tisti aspekt, ki ga v *12 let suženj* tako zelo pogrešam.

Bržčas je McQueen zavoljo sodelovanja s tovarno sanj moral obrzdati nekaj svoje avtorske samoniklosti, k čemur je najbrž pripomogla tudi izbira dokaj konvencionalnega žanra t. i. zgodovinske biografije. *12 let suženj* seveda ni slab film, a zamerimo mu lahko spoj standardiziranega filmskega jezika z mankom kritične refleksije liberalnega ideologije, zavoljo česar rasizem v filmu funkcionira kot nekaj tam daleč v zgodovini, kot nekaj, kar se ne tiče današnjega nekolonialnega razlaščenja in izkoriščanja.

Vsled tega *12 let suženj* vse preveč izpade kot apologet liberalnega mita, četudi verjame, da ustvarjalci filma tega že zdaleč niso želeli. Konec koncev nam je McQueen prav v *Sramoti* s kirurško natančnostjo, a z zvrhano mero tenkočutnosti pokazal *modus operandi* simptoma liberalnega mita. Po drugi strani pa, če smo malce cinični, kaj je boljšega za liberalni Holivud kot zgodovinska kritika rasizma, katere reprezentacija je zakoličena v neko brezčasovje, brez aktualno konkretne aplikacije, kot nam jo na primer ponujajo *Zveri južne divjine* (*Beasts of the Southern Wild*, 2012, Benh Zeitlin) ali, če hočete, zgodnji filmi Spikea Leea?

1 Razlika med obema oblikama dela ter termin t. i. avtorizirane reprodukcije sta povzeta po: Mitropulos, Angela: Zakonito plačilno sredstvo [Online]. Spletno

ODEON
Art kino Izola
Cinema d'essai Isola

10 let
anni

Mali kino z velikim platnom
Un piccolo cinema con un grande schermo

Center za kulturo, šport in prireditve Izola
Centro per la cultura, lo sport e le manifestazioni Isola

www.cksp-izola.si

www.odeon.si

<https://twitter.com/artodeon>

www.facebook.com/art.izola